

ความหมายของไสยศาสตร์)

ในวิชามานุษยวิทยา ไสยศาสตร์ซึ่งเรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า Magic มีความหมายกว้างขวางมาก คือหมายถึงวิชาความรู้ของมายา^๑นั้น กล่าวถึงมายาตร์ซึ่งเป็นผู้แสดงกลต่าง ๆ ว่ามีอำนาจพิเศษเหนือมนุษย์ หมายถึงอาชีพหรืออำนาจของชนชั้นหนึ่งที่อวดหรือเชื่อกันว่าอาจจะบันดาลให้สิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้นหรือเป็นไปตามปรารถนา หมายถึงการกระทำในพิธีต่าง ๆ อันเกี่ยวกับการเกิดการตาย เป็นต้น โดยมี การกระทำหรือการแสดงออกเป็นเคล็ด เป็นสัญลักษณ์ต่าง ๆ นอกจากนี้ยังหมายถึงวัตถุเครื่องราง อันเป็นวัตถุที่ถือว่าทรงอิทธิฤทธิ์ วัตถุเหล่านี้บางสิ่งเกิดจากธรรมชาติ บางสิ่งมาขาดมนามาประกอบพิธีทางไสยศาสตร์โดยการเสกเวทมนต์

ใน Philosophy of Literary Form ของ Kenneth Barke กล่าวถึงไสยศาสตร์ (Magic) ว่าเป็น

...Verbal coercion, establishment or management by decree, says, in effect; "Let there be - and there was" and men share in the magical resources of some power by speaking "in the name of" that power...

หนังสือเล่มนี้กล่าวว่า ไสยศาสตร์หรือ Magic อ่างอำนาจของผู้ยิ่งใหญ่ หรือ The Lord เป็นเครื่องที่จะช่วยบันดาลให้สิ่งต่าง ๆ เป็นไปตามความต้องการของผู้ที่กล่าวขอโชอำนาจนั้น

^๑Kenneth Barke, "Magic and Religion," Philosophy of Literary Form (New York : - Vintage Books, 1957) p.5

หนังสือ *Everyman's Encyclopedia* * กล่าวว่า ไสยศาสตร์หรือ Magic เป็นเวทมนต์เกี่ยวกับคาถาซึ่งผูกพันกับความหลงเชื่อ หรือ Superstition ว่ามนุษย์สามารถกระทำสิ่งที่เกินปกติวิสัยมนุษย์ได้ แต่มักจะเป็นเรื่องในชีวิตชาวบ้านมากกว่า ผู้ที่มีการศึกษาแล้ว และว่าไสยศาสตร์ (Magic) แบ่งออกเป็นสองประเภทคือ ไสยศาสตร์ดำ (Black Magic) คือการใช้ไสยศาสตร์ หรือคาถาอาคมไปในทางชั่วร้าย และเป็นอันตรายต่อผู้อื่น ผู้กระทำการนี้มักได้ชื่อว่า เป็นแม่กตมอมี และอีกประการหนึ่งคือไสยศาสตร์ขาว (White Magic) ซึ่งเป็นการใช้คาถาอาคมไปในทางที่มีประโยชน์ หรือเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น

พจนานุกรมไทยฉบับของนายมานิจ มานิตเจริญ กล่าวในท่านองเกี่ยวกับ *Everyman's Encyclopedia* ว่า

...ไสย (ไส) น. ลัทธิอันเนื่องด้วยเวทมนต์ คาถา และวิทยาคม

ไสยขาว (ไส-ขาว) น. วิชาลึกลับใช้เวทมนต์ไปในทางที่ดี เช่น ทำเครื่องรางของขลังป้องกันภัยอันตราย หรือปลุกเสกเมตตามหานิยม ฯลฯ อิทธิวิธี (White Magic)

ไสยดำ (ไส-ดำ) น. วิชาลึกลับใช้เวทมนต์ไปในทางชั่วร้าย เช่น ทำเสน่ห์ยาแฝด ผังรูป ปลอยคุณ บังคับวิญญาน เช่น เลี้ยงผี ฯลฯ คิรัจฉานวิธี (Black Magic)

ไสยเวท (ไส-ยะ-เวท) น. ไสยศาสตร์

ไสยศาสตร์ (ไส-ยะ-สาค) น. คำรทางไสย, ศาสตร์ลึกลับเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ เวทมนต์ คาถา-อานาจจิต ฯลฯ...^๒

*Athelstan Ridgway, "Magic," *Everyman's Encyclopedia*, Vol. 8 (3rd ed; London: J.M. Dent & Sons Ltd., 1949 - 1950), p. 666-

^๒ นายมานิต มานิจเจริญ, *พจนานุกรมไทย* (พิมพ์ครั้งที่ ๔; พระนคร : เอกศิลป์การพิมพ์, ๒๕๑๓), หน้า ๑๔๑๖.

พจนานุกรมเล่มนี้แบ่งไสยศาสตร์เป็น ๒ ประเภท โดยถือผลเป็นสำคัญ คือ ถ้าหาก
ผลเป็นความสุข พจนานุกรมนี้เรียกว่าอิทธิวิธี (White Magic) และถ้าผลเป็นความทุกข์
เรียกว่าคิริจันวิธี (Black Magic)

หนังสือประมวลศัพท์ทางศาสนาของพันเอกปิ่น มุกขนันต์ อธิบดีกรมศาสนา
กล่าวถึงไสยศาสตร์ว่าคือ "ความรู้ว่าด้วยการปลุกเสกให้ขลัง (Occultism Magic)
อ.ไสยศาสตร์เป็นความรู้นอกพระพุทธศาสนา" ๑ หนังสือเล่มเดียวกันนี้กล่าวถึงไสยศาสตร์
ว่ามีคาถาอาคมเป็นส่วนประกอบ แต่เดิมคาถาอาคมเหล่านั้นส่วนใหญ่มีอยู่ในอาถรรพเวทของ
ศาสนาพราหมณ์ ไสยศาสตร์นี้เดิมจึงเป็นเรื่องนอกพระพุทธศาสนา แต่เข้ามาพัวพันกับ
พระพุทธศาสนาในภายหลัง

ถึงแม้ว่าความรู้ว่าด้วยการปลุกเสกให้ขลังจะเป็นความรู้นอกพระพุทธศาสนาก็จริง
แต่ก็มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาอยู่มาก มีไสยศาสตร์แทรกในพิธีต่าง ๆ หรือการ
กระทำต่าง ๆ เพื่อให้เกิดผลดังที่ต้องการ และมีปนอยู่มากในพิธีทางศาสนาพุทธในปัจจุบันนี้
ไสยศาสตร์ในความหมายเดิมนั้นหมายถึงสรรพวิชาทั้งหลายที่ประมวลเป็นความรู้ต่าง ๆ เริ่ม
ด้วยคัมภีร์พระเวท ซึ่งเป็นหลักคำราทางไสยศาสตร์และมีอยู่มากในอาถรรพเวท ซึ่งเป็น
พระเวทที่มีมนต์สำหรับใช้ในกิจการทั้งปวง เช่นรักษาโรคภัยไข้เจ็บ หรือกำจัดเหตุร้ายต่าง ๆ
และใช้ทำร้ายศัตรูหรือทำให้ผู้ที่ตนหลงรักมีความรักตนยิ่งขึ้นโดยการทว่าเสน่ห์ยาแฝด ไสยศาสตร์
มีส่วนประกอบสำคัญ คือ คาถาอาคม ผู้กระทำพิธี และพิธีกรรม

พันเอกปิ่น มุกขนันต์ได้กล่าวถึงคาถาอาคมไว้ในหนังสือประมวลศัพท์ทางศาสนาว่าเป็น
"มนต์ทำให้ขลัง (Magic Incantation) คาถาอาคมส่วนมากมีมาจากไสยศาสตร์และ
อาถรรพเวทของศาสนาพราหมณ์ เป็นเรื่องนอกพระพุทธศาสนา" ๒

๑ พันเอก ปิ่น มุกขนันต์, ประมวลศัพท์ทางศาสนา (พระนคร : รุ่งเรืองธรรม,
๒๕๐๕), หน้า ๖๕๖.

๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๖.

อารยวิทยาเป็นคัมภีร์ใหม่ในศาสนาพราหมณ์ เดิมศาสนาพราหมณ์มีแค่ฤคเวท
 ยชุรเวท และสามเวท เท่านั้น อารยวิทยาที่เพิ่มมาใหม่นี้เป็นที่รวมมนต์ซึ่งต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับ
 กันในชั้นหลัง Arthur A. Macdonell ผู้เป็น Boden Professor of
 Sanskrit and Fellow of Balliol ได้กล่าวถึงอารยวิทยาไว้ในหนังสือ
 A History of Sanskrit Literature ว่าเป็นเวทแห่งคาถาเวทมนต์ศิลปะต่าง ๆ
 ของแม่มด (Witchcrafts) และพิธีกรรมของพวกชนชั้นต่ำ พวกภูคมีปีศาจและแม่มด
 หมอผี คาถาและเวทมนต์เหล่านี้ใช้ในพิธีต่าง ๆ ในชีวิต เช่นพิธีที่เกี่ยวกับการเกิด การ
 แต่งงาน การตาย หรือแม้แต่การครองราชย์ของพระเจ้าแผ่นดินด้วยความเชื่อในสิ่งที่ลึกลับ
 (Superstition) ว่าเวทมนต์เหล่านี้จะบันดาลให้เกิดผลลึกลับประหลาดใจปรารถนาได้ อารยวิทยา
 ได้รับความนับถือว่าสำคัญเท่ากับฤคเวท ยชุรเวทและสามเวทอยู่สมัยหนึ่งคือสมัยการทะ
 บรรรคาถาเวทมนต์และสิ่งไสยศาสตร์ทั้งหลายจึงถือว่าเป็นสิ่งที่ดีในสมัยนั้น จักเป็นความรู้
 และความสามารถอันประเสริฐที่จะทำการต่าง ๆ ให้เกิดผลสำเร็จไม่ว่าจะเป็นคาถากันโรค
 กัญไช้เจ็บ คาถาทำเสน่ห์ คาถาทำให้มีโชค หรือคาถาที่ทำให้เกิดศริมงคลแก่ตนเองก็ตาม^๑
 นายทริค เรื่องฤทธิ ได้กล่าวไว้ในหนังสือวรรณคดีไทยเล่ม ๑ เกี่ยวกับมนต์และ
 ของขลังในอารยวิทยาว่ามี

...มนต์ต่าง ๆ เช่น มนต์สำหรับกันภูคมีปีศาจ กันเพออัปสรลงมาทำลายพิธีคบะ
 กันโรคกัญไช้เจ็บต่าง ๆ และกันอุปถัคคินทรายต่าง ๆ กันศีศตราวุธต่าง ๆ และ
 มนต์สำหรับแจกรูปเคียวให้เป็นหลายรูป มนต์สำหรับล่องหนหายตัว มนต์สำหรับเสก
 เป่า หรือเสกนํ้ารดให้ผู้อื่นหายจากโรคกัญไช้เจ็บหรือให้ประสบโชคลาภดี มนต์
 สำหรับเสกเนื้อหนังเป็นตน ให้ไปเข้าตัวศัตรู มนต์สำหรับบังพังศัตรูให้ตาย มนต์
 สำหรับเสกรูปที่ฝัง (ฝังรูปฝังรอย) ให้คนที่ขังเป็นอันตรายหรือให้คนที่รักรักตน
 มนต์สำหรับบังคับภูคมีให้ไปทำร้ายผู้อื่น และมนต์สำหรับสะกดดวงจิตให้ผู้อื่นเคลิ้ม

^๑ Arthur A. Macdonell, A History of Sanskrit Literature
 (London : William Heinemann Ltd., 1925).

หรือให้หลับเหล่านี้เป็นต้น เรียกว่ามนต์อาถรรพ์ รวมอยู่ในอาถรรพเวท
ของขลังต่าง ๆ เช่นทฎาแพรทฎาคาเป็นต้น ของเหล่านี้ใช้ในการมงคล
และเลขยันต์ต่าง ๆ น้ำมันผีตายทั้งกลม (ออกลูกคาทงตายทั้งแม่และลูก) คินเจ็ค
ป่าชา และคินโป่ง ลูกกรอก เป็นต้น ของเหล่านี้เอามาปลุกเสกถึงความมีฤทธิ์เดช
จึงเรียกว่าของขลังคือของอาถรรพ์ รวมอยู่ในพระอาถรรพเวท ยิ่งเด็กในท้อง
หญิงจวนจะคลอด ถ้ามารดายกให้เป็นกรรมสิทธิ์แล้วถือว่าคินัก...

(๖) พระยาอนุমানราชชนโคกกล่าวถึงไสยศาสตร์ไว้ในหนังสือสารานุกรมไทยว่าไสย-
ศาสตร์คือ

...อักขระหรือข้อความที่ผูกขึ้นซึ่งถือว่ามีอำนาจลึกลับเร้นอยู่ในนั้น เมื่อนำเอาไป
ใช้ตามลัทธิที่มีกำหนดไว้ เช่น บริกรรมเสกเป่าหรือสวดขับ ตลอดจนปลุกเสกสิ่งไร
มียันต์เป็นต้น ก็จะเกิดความขลังความศักดิ์สิทธิ์ สามารถใช้เป็นประโยชน์ในทาง
ปักเป่าหรือป้องกันสิ่งร้ายซึ่งถือว่าเป็นเสนียดจัญไร หรือเนื่องจากการกระทำของ
ภูติผีปีศาจเป็นต้น ให้เคลื่อนหายหรือแคล้วคลาดไป หรือถ้าเข้ามาแล้วก็ขับไล่
ไล่ส่งให้ปลาทหนีไปด้วยวิธีที่เรียกว่าแก้อาถรรพ์ หรือปักรั้งความเป็นต้น นี้อย่าง-
หนึ่ง ใช้ในเรื่องที่เรียกว่าวิหยาคมท่ากฤตยาคุณไสย เพื่อให้ไปกระทำแก่ผู้อื่นตาม
ต้องการนี้อีกอย่างหนึ่ง

คติความเชื่อและอุปเท่ห์ต่าง ๆ ที่กระทำตามที่กล่าวข้างต้นนี้เรียกรวม ๆ กัน
หมกว่าลัทธิไสยศาสตร์ อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับอำนาจลึกลับอยู่เหนือธรรมชาติ ซึ่ง
มนุษย์ไม่สามารถต่อสู้หรือต้านทานได้โดยลำพัง ตามธรรมเนียมลัทธิไสยศาสตร์นี้
เป็นความเชื่อมีอยู่ทั่วไปในหมู่ของมนุษย์ไม่ว่าสมัยใด และไม่ว่ามนุษย์ชาติไร
ศาสนาไร ก็ถือกันทั้งนั้น...๒

๑ นายทริค เรื่องฤทธิ์, เรื่องวรรณคดีไทย เล่ม ๑ (พิมพ์ครั้งที่ ๒; พระนคร :
ร.พ.วัฒนาพานิช, ๒๔๘๕), หน้า ๑๗๒.

๒ เสฐียรโกเศศ (พระยาอนุমানราชชน), "ลาดาอาคม," สารานุกรม ฉบับ
ราชบัณฑิตยสถาน, ๕ (๒๕๐๕-๒๕๐๖), หน้า ๓๐๓๗

ตามสารานุกรมนี้ ลัทธิไสยศาสตร์แบ่งออกไปเป็น ๒ อย่าง คือ คติความเชื่อหรือ คติไสย เป็นความเชื่อในสิ่งลึกลับอย่างหนึ่ง และอีกอย่างหนึ่งคือไสยศาสตร์ถาวรกระทำโดย อาศัยอักขระ หรือข้อความที่ผูกขึ้นซึ่งถือว่ามีความลึกลับเร้นอยู่ในนั้น ไสยศาสตร์ประเภท หลังนี้ พระยาอนูมานราชชนนเรียกไว้ในหนังสือศาสนาเปรียบเทียบว่า ภฤตยา ท่านกล่าวถึง ไสยศาสตร์ไว้ดังนี้

...ในภาษาสันสกฤตมีคำมายิก แปลว่าการกระทำอันเนื่องด้วยมายา ฝรั่ง จะเป็นคำเดียวกับมายิก หรือแมยิกในภาษาอังกฤษก็เป็นได้ แต่เรื่องชนิดนี้ ทั้งหมดในภาษาไทยมีคำใช้เรียกรวมว่าไสยศาสตร์ คือวิชาเกี่ยวกับลัทธิอันเนื่อง ด้วยเวทมนต์คาถา ซึ่งถือว่าได้มาจากอินเดีย สิ่งใดที่มีลักษณะอย่างนี้และยัง ประพฤติและกระทำกันอยู่ในศาสนา แต่เข้ากันไม่ได้คือวิทยุและผลทางศาสนา สิ่งนั้นจะสืบมาจากอินเดียหรือไม่ใช้ก็ตามที ก็มักชี้ว่าเป็นเรื่องมาจากอินเดีย ทั้งนั้นว่าเป็น เรื่องทางไสยศาสตร์ ไม่เกี่ยวอะไรกับศาสนาโดยแท้

ในภาษาอังกฤษมีคำซึ่งพัลวันกันอยู่กับคำว่ามายิกอีกคำหนึ่งคือคำว่า Superstition ซึ่งหมายความถึงความเชื่อที่ปราศจากเหตุผล หรือความ เกรงขามในสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ สิ่งลึกลับหรือสิ่งที่ไม่สามารถจะทราบได้ เรื่องผีผีสางเทวดา ผีโศกกลางก็อยู่ในเรื่องนี้ โดยเหตุที่ไม่มีคำรวมใน ภาษาไทยสำหรับเรียกความเชื่ออย่างนี้ จึงจะขอใช้คำว่าความเชื่อในสิ่งที่ ลึกลับไปก่อน

เรื่องความเชื่อในสิ่งที่ลึกลับนี้ และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมายิกหรือไสยศาสตร์ เป็น ของคู่กันอย่างแรก เป็นความเชื่อและอย่างหลังเป็นการกระทำ (ภฤตยา) เหตุนี้ผู้ที่ถูกมายิกจึงเรียกย่อ ๆ ว่า ถูกกระทำ คือถูกกระทำด้วยเวทมนต์...

๑๑ พระยาอนูมานราชชนน, "ไสยศาสตร์," ศาสนาเปรียบเทียบ, (พระนคร : รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๒), หน้า ๔๓.

ความเชื่อในสิ่งที่ลึกลับ (Superstition)

เรื่องความเชื่อในสิ่งที่ลึกลับนี้ นายคงคา ประสาท อุปราย (Ganga Prasad Upadhyaya) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ Superstition ว่าความเชื่อในสิ่งที่ลึกลับคือความเชื่อใด ๆ ถัดตามที่ไม่มีความถูกต้องแน่นอน ไม่ต้องอาศัยข้อพิสูจน์เพราะเชื่อแล้วว่าเป็นความรู้ความคิดที่ถูกต้อง ความเชื่อในสิ่งที่ลึกลับนี้ก่อให้เกิดกฤตยาต่าง ๆ °

พระยาอนุমানราชชนกกล่าวถึงเรื่องความเชื่อในสิ่งที่ลึกลับไว้ในหนังสือศาสนาเปรียบเทียบว่าดังนี้

...เรื่องคติความเชื่อผีสิงเทวดาและความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ย่อมเป็นพื้นความเชื่อของมนุษย์มาแต่เดิม แม้คนที่เจริญแล้วก็ยังถืออยู่ไม่มากนัก เพราะฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นพื้นเดิมของศาสนาไม่ว่าศาสนาใด มีใครบ้างเอาผีวันศุกร์ แต่งงานวันอุบาทว์ มีใครบ้างสบายใจถ้าเหยียดขึ้นเรือน หรือมีชันมันไคเป็นจำนวนคู่ และอื่น ๆ อีกมากมาย แม้จะไม่ถือ แต่ก็ไม่ทำก็ไม่สบายใจ ประชาชนชาวตะวันตกก็มีเรื่องเกี่ยวกับความเชื่ออย่างนี้ไม่น้อยเหมือนกัน...^๒

นาย James Hasting ได้กล่าวไว้ใน Encyclopedia of Religion and Ethic ว่า Superstition เป็นสิ่งช่วยขจัดความสงสัย และความลังเลใจในการกระทำต่าง ๆ และเป็นเครื่องชักจูงให้ทำตามประเพณีอันเป็นแบบอย่าง

° Ganga Prasad Upadhyaya, Superstition (Allahabad : Arya Samai Chowk, 1941).

๒ พระยาอนุমানราชชนก เรื่องเดิม, หน้า ๔๒-๔๓.

ลักษณะประจำพวกของคนต่อมาโดยไม่คำนึงว่าความกิดนั้นเป็นจริง และถูกต้องหรือไม่^๑

เมื่อได้พิจารณาเรื่องความเชื่อในสิ่งที่ลึกลับดังกล่าวแล้ว ผู้เขียนเห็นควรแบ่งความเชื่อทางไสยศาสตร์ หรือความเชื่อในสิ่งที่ลึกลับออกเป็น ๓ ประเภท คือ

- ๑. ความเชื่อเรื่องผีसाง วิญญาณ
- ๒. ความเชื่อเรื่องลางสังหรณ์
- ๓. ความเชื่อเรื่องคาถาอาคม และเครื่องรางของขลัง

๑. ความเชื่อเรื่องผีसाง วิญญาณ คือเชื่อว่ามนุษย์มีวิญญาณ และวิญญาณนี้สามารถอำนวยประโยชน์หรือให้โทษได้ บางทีก็เรียกวิญญาณว่าผีसाง พระยาอนูมานราชชนกได้กล่าวถึงผีसाงว่า "ผีคือสิ่งลึกลับซึ่งมีสภาพเกินคน เพราะฉะนั้นตามปกติจึงมีอำนาจอยู่เหนือคน อาจทำคนให้โศกหรือให้ไคร่ร้ายก็ได้ ส่วนคำสางแปลว่าอะไร สางก็แปลว่าผีนั่นเอง แต่สางที่จะเป็นผีชั้นสูงยิ่งกว่าผีฟ้าทั่ว ๆ ไปที่เรียกว่าเทวดาก็ได้"^๒

ส่วนเทวดานั้น พระยาอนูมานราชชนกกล่าวไว้ในหนังสือเรื่องการศึกษาเรื่องประเพณีไทย ว่าคือผีฟ้า โดยกล่าวว่าดังนี้

...ไทยแต่เดิมนับถือผี ถึงเดี๋ยวนี้ก็ยังมีนับถืออยู่ พระอินทร์ พระพรหม และพระอะไรต่ออะไรก็เป็นผี พระเจ้าหรือพระเป็นเจ้าก็เป็นผี โดยเหตุที่ท่านเหล่านี้เข้าใจกันว่าอยู่บนฟ้าสูงลิบขึ้นไปบนโนน ไทยแต่เดิมจึงเรียกท่านเป็นคำรวมว่า ผีฟ้า ภายหลังเมื่อไทยนับถือพุทธศาสนาแล้วก็เปลี่ยนเป็นเรียกท่านว่าเทวดา และเรียกที่อยู่ของท่านว่าสวรรค์ และมีคำเดิมคือชั้นฟ้า เอาไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ James Hastig, "Superstition," Encyclopedia of Religion and Ethic, Vol.XII (Edinburgh: Morrison & Gibb Limited, 1921), pp.120 - 122.

^๒ เสรีบริโกเศศ (พระยาอนูมานราชชนก), การศึกษาเรื่องประเพณีไทย (พิมพ์ครั้งที่ ๒; พระนคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๑๔), หน้า ๑๕๓.

ขอนเข้าเป็นสวรรักษ์ฟ้า เพื่อให้ทราบว่าสวรรักษ์หมายความว่าชั้นฟ้า
นั่นเอง...^๑

นางสาว นิสา วิษพันธ์ ไค้กล่าวไว้ในรายงานความก้าวหน้าของการวิจัยโครงการ
เชื่อดือโศกลางว่า ในสังคมไทยยังมีความเชื่อว่า ผีเรือนช่วยคุ้มครองคนในบ้าน ก่อนตัดต้นไม้
ใหญ่จะต้องบอกกล่าวให้ผีประจำต้นไม้โน้นให้ทราบเสียก่อน ต้นไม้ใหญ่ ภูเขา และป่าจะมี
วิญญาณสิงสถิตอยู่ และมีท่าทำให้เจ็บไข้ได้ป่วย เป็นต้น ^๒ แสดงถึงอำนาจของผีที่จะ
บันดาลสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเหนือธรรมชาติ มนุษย์จึงมีการนับถือผี แสดงความเคารพบูชา สิ่งเว
หรืออ่อนวอนเพื่อขอให้ผีสงวนเทวดาเหล่านั้นคุ้มครองให้คนอยู่อย่างปลอดภัย และมีอุปเท
ต่าง ๆ สำหรับป้องกันภัยจากผีร้ายควย อุปเทห์ต่าง ๆ นี้ก็มีศาลาอาคมหรือเวทมนต์เป็น
ส่วนประกอบสำคัญ บางทีก็มีผู้เชื่อว่ามนุษย์สามารถใช้ศาลาอาคมเวทมนต์ต่าง ๆ บังคับผี
โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกผีร้ายที่มีให้ร้ายผู้อื่นให้อยู่ในบังคับของคน คือสามารถใช้ให้ไปทำ
กิจการต่าง ๆ ได้ เป็นการเลี้ยงผีไว้ไซ้ การเลี้ยงผีไว้ไซ้นี้มีปรากฏในวรรณคดีเรื่อง
ขุนช้างขุนแผนมาก

ความเชื่อว่าผีสงวนเทวดาและวิญญาณสามารถช่วยเหลือ หรือทำร้ายมนุษย์ได้ก่อให้เกิดการกระทำทางไสยศาสตร์คือมีการสวดอ่อนวอน บวงสรวง บูชา หรือให้เวทมนต์
บังคับผีให้กระทำตามที่ตนประสงค์ การกระทำเหล่านี้ล้วนเป็นภุกตยาทั้งสิ้น

๒. ความเชื่อดือโศกลางและลางสังหรณ์ คือความเชื่อว่าเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น
ภายหน้านั้น บางคราวจะมีนิมิต เช่น ฝันให้ก่อน , ~~ฝัน~~ , ลางสังหรณ์ , ลางสังหรณ์ , ลางสังหรณ์ , ลางสังหรณ์ , ลางสังหรณ์

นาง ศุภร บุนนาค ไค้กล่าวถึงเรื่องโศกลาง และนิมิตไว้ในหนังสือสมบัติแก้วว่า
"ก่อนจะเดินทางไปรบทัพจับศึกหรือทำการสิ่งใด คนโบราณต้องดูนิมิตเหตุกลางคาง ๆ การดูเมฆ

^๑ เสฐียรโกเศศ (พระยาอนุমানราชชน), การศึกษาเรื่องประเพณีไทย
(พิมพ์ครั้งที่ ๒; พระนคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๑๘), หน้า ๑๕๓.

^๒ นิสา วิษพันธ์, "รายงานความก้าวหน้าของการวิจัยโครงการเชื่อดือโศกลาง"
อัคราณา

ถ้าเมฆเคลื่อนกลุ่มประชุมกันเหมือนรูปเมฆเวลาฝน ฟ้าไป ถ้าเป็นรูปประเซ่สองตัวก็มัก
ถ้าเมฆเคลื่อนจากเหนือมาใต้ เข้าไปปักบังดวงอาทิตย์ไว้มีดี แต่ถ้าพอเข้ามาใกล้ดวงอาทิตย์
กลับกระจายหายไปกลับดี" ๑ และว่า "ถ้าลมพัดตามเกล็ดคนาคคินัก ถ้าลมพัดปะทะมา
จากข้างหน้า คนห่มเฉียงวิวาท เห็นนุ่งผ้าขาวแล้วกลับเป็นสีอื่น เจาตัวเงาหัวหายไป ของ
พลัดตกจากมือ นกและสัตว์ที่ไม่เป็นมงคลผ่านไปมาเห็นห้ามไป ถ้าลมพัดโชยตามหลัง ได้
ยินเสียงคล้ายประโคมพาร้องข้างหลัง เขี้ยวแรงกาหรือฝูงผึ้งจับกลุ่มมาข้างหลังคินัก" ๒

ลมหายใจเข้าออกก็เชื่อว่าเป็นสิ่งนำโชคและบอกกลางใจ นาง ศุภร บุนนาค ได้
กล่าวไว้ในหนังสือสมบัติวิเศษกันว่า "ลมหายใจเข้าออก ข้างซ้ายเรียกจันทรกลา ข้างขวา
สุรยกลา ถ้าลมออกข้างซ้ายมากก็ ข้างขวามากไม่สู้ดี ถ้าออกเสมอกันให้สะกดสติอารมณ์
สักครูแล้วลองปล่อยลมหายใจอยู่อีกครั้ง ทางไหนลมออกมากให้ยกเท้าขึ้นก้าวก่อน และถ้า
จะถืออาวุธก็ให้เริ่มถือมือขึ้นก่อน ถ้าลมเค้นไม่สะดวกหรือออกข้างขวามากให้สวดพระพุทธรุณ
ธรรมคุณ สังฆคุณ จะกลับร้ายกลายเป็นดี" ๓

เมฆชายเป็นวิธีเสี่ยงทายคุณิมนต์อีกแบบหนึ่ง "การดูเมฆชายท่านให้ทอดตาพิจารณา
ภูเขาของเราเองเสียก่อน ภูวานาควยพระคาถานี้ อะระหัง สุกติ ภควา บริกรรมเพ่ง
เงาของเราจนใจแน่วดีแล้วให้คอยแหยงขึ้นมองท้องฟ้า พยายามนึกโน้มน้ำใจดูคั้งเอาภาพของ
เราให้ขึ้นไปปรากฏบนท้องฟ้าจนได้ แล้วพิจารณาณิมนต์ที่เงา ถ้าเห็นเป็นรูปที่ดีทั้งหลาย เช่น
นารายณ์ชักรุชแล้วคินัก ถ้าเป็นรูปอัปมงคล เช่น รูปคนหัวหายแล้วอย่างไปเป็นอันขาด" ๔

นางสาว นิส้า วิชพันธ์ ได้กล่าวถึงความเชื่อไว้ในรายงานความก้าวหน้าของการ
วิจัยโครงการเชื่อถือโชคกลางว่า สังคมไทยยังมีความเชื่อทางไสยศาสตร์ต่าง ๆ เช่น เชื่อว่า

๑ ศุภร บุนนาค, สมบัติวิ (พระนคร : แพรวพิทยา, ๒๕๐๓), หน้า ๑๗๘.

๒ เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

๓ เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

๔ เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

เมื่อดาวหางปรากฏบนท้องฟ้าแสดงว่าจะมีเหตุร้ายเกิดขึ้นในบ้านเมือง จึงจกตกเมื่อท่านกำลังจะออกจากบ้าน แสดงว่าท่านกำลังจะเคราะห์ร้าย แมงมุมตอกในบ้านใครจะเกิดทุกซอรอนในบ้านนั้น เป็นต้น ล้วนเป็นความเชื่อที่ว่าเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นภายหน้านั้น บางคราวจะมีนิมิตเป็นสิ่งที่บอกเหตุให้ก่อน และก็อาจมีการกระทำหรือกฤตยาเพื่อป้องกันเหตุร้ายที่จะเกิดขึ้น เป็นการสะเคราะห์เคราะห์

๓. ความเชื่อถือเรื่องคาถาอาคมและเครื่องรางของขลัง ความเชื่อที่ว่าคาถาอาคมและเครื่องรางของขลังมีอำนาจลึกลับ และผู้ที่มีความรู้ทางไสยศาสตร์คือรู้คาถาอาคม มีเครื่องรางของขลังอาจนำอำนาจลึกลับนั้นมาใช้ประโยชน์แก่ตนตามที่ต้องการได้ เช่น บทความเรื่อง Witchcraft ใน Encyclopedia Britanica กล่าวถึงคาถาอาคมว่าคาถาอาคมเป็นข้อความที่ลึกลับ มีแบบแผน และเชื่อว่ามีคนหลายคนสามารถใช้คาถาอาคมแปลงกายจากรูปหนึ่งไปสู่อีกรูปหนึ่งได้ เชื่อว่ามายากรสามารถใช้คาถาอาคมทำลายชีวิตโดยวิธีปั้นขี้ผึ้งเป็นรูปขาศึก แล้วบริกรรมคาถาทำลายเสีย เชื่อว่าสามารถใช้คาถาอาคมทำเสน่ห์ คือทำให้ผู้อื่นหลงรักได้ และเชื่อว่ามีคนสามารถใช้คาถาอาคมป้องกันอันตรายต่าง ๆ ได้ด้วย ความเชื่อดังกล่าวข้างต้นนี้เป็นเหตุให้ผู้ใช้คาถาอาคม เครื่องรางของขลังทำพิธีต่าง ๆ ซึ่งเรียกว่ากฤตยาต่อไป ^๒

พระยาอนุমানราชชน ไก่กล่าวถึงคำว่าคาถาอาคมไว้ในหนังสือสารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถานว่า คือ "ข้อความที่ผูกขึ้นซึ่งถือว่ามีอำนาจลึกลับอยู่ในนั้น เมื่อนำเอาไปใช้ตามลัทธิที่มีกำหนดไว้เช่นบริกรรมเสกเป่า หรือสวดขับคลอจนปลุกเสกสิ่งไรมียันต์เป็นต้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑ นิสา วิษพันธ์, เรื่องเดิม

๒ "Witchcraft," Encyclopedia Britanica Vol.23

(London : Encyclopedia Britanica Ltd., 1953) pp.686 - 687.

ก็จะเกิดความขลังความศักดิ์สิทธิ์" ๑

นอกจากคาถาอาคมแล้วยังมีเวทมนต์ ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์มีความเชื่อว่าเป็น "คำศักดิ์สิทธิ์และลึกลับ อาจอ่านวยความสำเร็จผลตามประสงค์ของผู้กระทำ" ๒ เช่นกัน หนังสือสารานุกรมเล่ม ๕ ได้อธิบายความแตกต่างระหว่างคาถาอาคม เวท และมนต์ทั้ง ๔ อย่างนี้ แต่ในที่สุดได้สรุปว่าคำทั้ง ๔ นี้ใช้ปนกัน และหมายถึงอักขระที่ศักดิ์สิทธิ์ และอาจอ่านวยผลตามที่มาการท่องการ ตามพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ได้

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงมีพระราชบัญญัติยกย่องสถาบันว่าเครื่องราง คือ "ของที่นับถือว่าป้องกันอันตราย ยังไม่ออก พันไม้เข้า เช่นเหล็กไหล" ๓ ส่วนของขลังเป็นคำแสดงความศักดิ์สิทธิ์ของของที่ได้รับการปลุกเสกแล้ว

นายหริศ เรืองฤทธิ์ ได้กล่าวถึงเครื่องรางไว้ในหนังสือสารานุกรมไทยเล่ม ๖ อย่างละเอียด ว่าคือ

...ของที่นับถือว่าป้องกันอันตราย ยังไม่ออก พันไม้เข้า เป็นของที่เกิดเอง โดยธรรมชาติ หามิได้มีผู้ประดิษฐ์หรือคิดปรุงแต่งขึ้นไม่ มีหลายอย่างต่างประเภท คือ เม็คขนุนทองแดง เม็คหรือฝักมะขามทองแดง เม็คหรือลูกประคุดทองแดง เม็คสะบ้าทองแดง สะตือทองแดง เม็คมะค่าทองแดง ปูทองแดง ปูหิน กระดุกโก่ทองแดง ไชหิน เหล็กไหล แร่ล้างชนิด ทองคำบางสะพานหนัก หนึ่งบาท เพชรตาแมว เพชรตาหนู เพชรในหิน เขี้ยวหมูตัน เขี้ยวเสือ เขี้ยวสาบ เขี้ยวหมูหักคาคันไม้ งาช้างหักคาคันไม้ (เรียกว่ากำจัดกำจาย) เขาวัว เขาควายลูกเป็นแสง คดต่าง ๆ มีคคปลาหม้อ คคปลาวาฬ เป็นต้น (คู่มือคค) อื่นจากนั้นมีพระเครื่องและเครื่องปลุกเสก ซึ่งเรียกรวมกันว่าของ

๑ เสฐียรโกเศศ (พระยาอนุমানราชชน), "คาถาอาคม," สารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, ๕ (๒๕๐๕-๒๕๐๖), หน้า ๓๐๓๗.

๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๐๓๘.

๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๓.

ศักดิ์สิทธิ์ บางทีมีผู้เรียกรวมว่าเครื่องรางก็มี...

เครื่องปลุกเสกและของธรรมดาที่หาได้ยากจึงจัดเป็นเครื่องรางทั้งสิ้น ถ้าแบ่งความหมายกัน เครื่องรางคือของที่เกิดตามธรรมชาติ แต่ของขลังหรือของศักดิ์สิทธิ์คือของที่ได้รับการปลุกเสกแล้ว บางทีก็เรียกรวม ๆ กันไปว่าเครื่องรางของขลัง

การทำของขลังหรือปลุกเสกเพื่อให้ความขลัง และศักดิ์สิทธิ์นั้นก็ถือการทำกฤตยา เราจึงได้มีของขลังในรูปต่าง ๆ เช่น พระเครื่อง ฝ้ายนัต ลูกสะกด ตะกรุด หรือลูกปัด เป็นต้น

ประเภทของไสยศาสตร์

๑. แบ่งตามผลประโยชน์และจุดประสงค์ต้องการ ผู้กระทำไสยศาสตร์บางคนทำเพื่อให้ผู้อื่น บางคนทำเพื่อแก้ร้ายที่จะเกิดแก่ตนและผู้อื่น ฉะนั้นจึงแยกประเภทตามที่ได้กล่าวมาแล้วแต่ต้นไว้ดังนี้

๑.๑ ไสยศาสตร์ดำ (Black Magic) เช่น ทำเสน่ห์ยาแฝด และทำคุณไสยฝังรูปฝังรอย

๑.๒ ไสยศาสตร์ขาว (White Magic) เช่น การอยู่ยงคงกระพัน การทำพิธีเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตน และการแก้อาถรรพ์ภัยร้ายความเป็นตน

๒. แบ่งตามลักษณะการแสดงออก คือแบ่งตามลักษณะการกระทำที่มักจะทำเคล็ดต่าง ๆ พระยาอนุমানราชทรงกล่าวไว้ในหนังสือศาสนาเปรียบเทียบว่าดังนี้

...ในหนังสือ Frazer's the Golden Bough (Chapter II) กล่าวไว้ว่า ถ้าเราจะวิเคราะห์โดยแยกหลักแห่งความศรัทธา ซึ่งอาศัยมายิกหรือไสยศาสตร์เป็นหลัก เมื่อประมวลลงแล้วก็อาจรวมกันได้เป็นสองประเภทคือ "สิ่งเหมือนกันก็เขล็ดผลเหมือนกัน หรือผลย่อมคล้ายคลึงกับเหตุ" น้อย่างหนึ่ง

๑ นายหริศ เรื่องฤทธิ์, "เครื่องราง," สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน, ๖ (๒๕๐๓-๒๕๐๔), ๓๖๕๓-๓๖๕๔.

"สิ่งซึ่งครั้งหนึ่งเคยกระทบถูกต้องกัน ก็ยังจะเป็นเช่นนั้นต่อไปอีก แม้จะอยู่
ห่างไกลกัน เมื่อการกระทบถูกต้องซาคอนกันไปแล้ว" นี้ก็อย่างหนึ่ง อย่างแรก
อาจเรียกว่าเป็นกฎแห่งความคล้ายคลึงกัน และอย่างหลังเรียกว่ากฎแห่งสัมผัส
หรือมีเชื้อติดต่อกัน

พวกแม่มกหมอมณีและผู้วิเศษยอมอาศัยกฎแห่งความคล้ายคลึงกันนี้ เป็นแนว
อนุমানว่าคนอาจทำให้เกิดผลผลิตขึ้นได้ตามปรารถนาด้วยการเอาอย่างตาม
เช่นปั้นเป็นหญิงชายกอดกัน แล้วทำพิธีคาถาลัทธิ ก็จะมีผลผลิตสะท้อนไปถึงหญิง
ชายที่ตนต้องการให้กอดกันในลักษณะละม้ายคล้ายคลึงกัน นี้คือแก่การทำยาแฝด
ปั้นรูปฝังรอยเป็นตน เรื่องแหนางแมวซ่อน เรื่องสาคน้ำสงกรานต์ เรื่อง
ปั้นเมฆเป็นตน เรื่องเหล่านี้อาจเรียกรวมในทางปฏิบัติว่าสืบมาจากกฎแห่งมายิก
หรือไสยศาสตร์แห่งการเลียนเอาอย่าง (Homoeopathic or
Imitative Magic)

ส่วนกฎแห่งสัมผัส มีตัวอย่างเช่นพิธีบูชื่อนอนบ่าวสาวที่เชิดผ้าเมี่ยง/แต่งงาน
แต่ก่อนมาปูที่นอนและนอนเป็นฤกษ์ให้ ต่อไปเมื่อผ้าเมี่ยงบ่าวสาวมานอนยังที่นั้น
ก็จะมีผลเกิดเป็นความสุขความเจริญ และเป็นผู้มีอายุยืนมั่งคั่งและมีลูกเฒ่ามาก
เหมือนกับคู่ผ้าเมี่ยงที่เชิดมาปูที่นอนฉะนั้น เรื่องอย่างนี้อาจเรียกในทางปฏิบัติว่า
มายิกหรือไสยศาสตร์มีเชื้อติดต่อกัน Contagious Magic ...^๑

คน(๗) ๗๐

การแบ่งแบบนี้ แม้จะแยกออกเป็น ๒ ประเภทคือ ไสยศาสตร์แห่งการเลียนเอาอย่าง
(Homoeopathic or Imitative Magic) และ ไสยศาสตร์ที่มีเชื้อติดต่อกัน
(Contagious Magic) แล้วก็ตาม แต่การปฏิบัติที่แสดงออกในลักษณะของไสยศาสตร์
บางอย่างก็ไม่อาจแยกกันได้อย่างเด็ดขาด จึงมีประเภทที่ ๓ ซึ่งคาบเกี่ยวกันระหว่างไสย-
ศาสตร์ทั้ง ๒ ประเภทที่กล่าวมาแล้วคือ ประเภท ไสยศาสตร์เอาอย่างและไสยศาสตร์ที่มีเชื้อ-

^๑ พระยาอนุমানราชชน, "ไสยศาสตร์," ศาสนาเปรียบเทียบ (พระนคร :
รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๒), หน้า ๔๔-๔๕.

คิดต่อความกัน ดังที่ศาสตราจารย์ พระยาอนุমানราชชนกล่าวไว้ว่า

...ไสยศาสตร์ในหลักสองประการนี้ คือไสยศาสตร์การเลียนเอาอย่าง และไสยศาสตร์มีเชื่อติดต่อกันตามปกติกัน ๆ และรวมกัน จะแยกออกจากกันไม่ได้ ง่ายนัก เช่นต้องการจะทำร้ายศัตรู ก็ปั้นเป็นรูปศัตรูคนนั้นขึ้น แล้วเขียนชื่อหรือเอาเส้นผมหรือเศษเล็บที่ไ้มาจากร่างกายศัตรูเข้าฝังไว้ในรูปนั้น สมมุติว่าเป็นตัวศัตรูคนนั้นจริง ๆ แล้วทำพิธีเสกคาถาอาคมหรือทำอะไรที่เห็นว่าขลังหรือศักดิ์สิทธิ์ และเอาเข็มหรือมีดแทงไปในรูปนั้น ก็จะทำให้ศัตรูคนนั้นตาย ประคุดว่าถูกแทงตายฉนั้น นี่มีทั้งไสยศาสตร์เอาอย่างและไสยศาสตร์มีเชื่อติดต่อกันอยู่ในตัวทั้งสองอย่าง...

๓. แบ่งความวัตถุหรือสิ่งที่ใช้ทำไสยศาสตร์ การแบ่งแบบนี้มีได้คือเอาจุลประสงค์หรือการแสดงออกเป็นเกณฑ์ แต่ถือตามสิ่งที่ใช้ในการกระทำพิธีกรรม

พิธีกรรมทางไสยศาสตร์มีส่วนประกอบคือ ผู้กระทำพิธีและตัวพิธีเองซึ่งประกอบด้วยการกระทำต่าง ๆ และวัตถุที่ใช้ในพิธี ซึ่งอาจเป็นวัตถุสิ่งของ เช่น กระจก และวัตถุขอความ เช่น คาถาอาคม หรือเพียงแต่วัตถุขอความเท่านั้น ผู้เขียนจึงขอแบ่งประเภทพิธีไสยศาสตร์ตามวัตถุที่ใช้ดังนี้

๓.๑ ใช้คาถาอาคมเพียงอย่างเดียว โดยเพียงแต่บริกรรมเวทมนต์คาถาเมื่อจะกระทำพิธีไสยศาสตร์ เช่น คาถาเรียกฝน — เรียกลม หรือคาถาที่ทำให้ผู้อื่นเมตตาลงรักตน เป็นต้น

๓.๒ ใช้คาถาอาคมควบกับวัตถุธรรมดาสามัญ ทำให้ของธรรมดาสามัญนั้นกลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีอำนาจพิเศษ เช่น เสกผงคินสอ ซึ่งได้จากการเขียนอักษรบนกระดานชนวน แล้วรวบรวมไว้เป็นผงเส้นต่าง ๆ ตามคัมภีร์ปถมัง การลงเลขลงยันต์ หรือการเสกใบไม้ให้เป็นสัตว์ต่าง ๆ เป็นต้น

พระยาอนุমানราชชน, "ไสยศาสตร์," ศาสนาเปรียบเทียบ (พระนคร : รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๒), หน้า ๔๕.

๓.๓ ใช้คาถาอาคมควบกับวัตถุประเภทเครื่องรางของขลัง คือใช้คาถาอาคม
ปลุกเสกเครื่องรางของขลังเมื่อจะใช้อีกทีหนึ่งเพื่อคงความศักดิ์สิทธิ์ เช่น การใช้ตะกรุด
ภควัม หรือพระเครื่องเป็นต้น

๓.๔ ใช้คาถาอาคมควบกับวิญญาน วิญญานหมายถึง ผีพราย โหงพราย
กุมารทอง เป็นต้น ผู้กระทำพิธีไสยศาสตร์จะใช้เวทมนต์ควบกับวิญญานไปกระทำการต่าง ๆ
ที่เกินความสามารถมนุษย์ธรรมดาจะทำได้

✓ ลักษณะการสืบต่อไสยศาสตร์ ✓

การส่งทอดความรู้และอำนาจทางไสยศาสตร์นั้น กล่าวว่ามี ๒ ประเภท คือ

๑. ในระหว่างมนุษย์สามัญประสงค์จะไต่ความรู้หรือความสามารถและอิทธิฤทธิ์ทางไสยศาสตร์ จะต้องศึกษาเล่าเรียนฝึกหัดกับผู้มีความรู้ก่อนแล้ว และทำหน้าที่
เป็นอาจารย์ผู้สอน ในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน พลายแก้วศึกษาไสยศาสตร์จากพระคามา
วัด คือจากสมภารบุญวัดส้มใหญ่ สมภารมีวัดป่าเลไลยก์ และสมภารคงวัดแค ในเรื่อง
สิงหนครภพ ผู้ซึ่งทรงแต่งตั้งให้สิงหนครภพเรียนเวทมนต์คาถาจากโยคีในป่า บางทีก็มีการส่ง
ทอดกันในสกุลจากพ่อถึงลูก หรือปู่ถึงหลาน เป็นต้น เช่นในเรื่องขุนช้างขุนแผน พลายงาม
เรียนวิชาจากตำราของขุนแผนผู้บิดา J.G. Frazer กล่าวว่า ในปัจจุบันนี้ชนบางเผ่าที่
ยังล้าหลังอยู่ เช่นชนบางเผ่าแถบลุ่มแม่น้ำไนล์ ประชาชนก็เชื่อว่าสามารถส่งหรือเรียน
อำนาจนี้ในครอบครัวได้ *

๒. ในระหว่างอมนุษย์ คือมีสิ่งเทวดา อำนาจนี้ดูเหมือนว่าจะได้มาเองโดยมิ
ต้องมีการศึกษา เพราะไม่เคยมีปรากฏในวรรณคดีหรือที่ไหน ๆ เลยว่ามีการศึกษาเรื่อง
อำนาจทางนี้มาอย่างไร และอมนุษย์เหล่านี้มักมีปรากฏในวรรณคดีพวกเทพนิยาย (Fairy
Tale) มากกว่า

* J.G. Frazer, The Golden Bough, Vol. I (London: Macmillan,
1960), p. 109.

ฐานะของผู้มีความรู้ทางไสยศาสตร์

✓ ผู้มีความรู้ทางไสยศาสตร์หมายความว่าผู้ที่มีความรู้ทางเวทมนต์คาถา มีความสามารถใช้เวทมนต์คาถาหรืออำนาจเหนือผู้อื่น ทำกิจกรรมทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่กล่าวแล้วข้างต้น ได้คล้าย J.G. Frazer ได้เรียกผู้รู้และปฏิบัติไสยศาสตร์ว่า Magician และหนังสือศาสนาเปรียบเทียบกล่าวถึงผู้รู้ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการทางไสยศาสตร์ว่า "ผู้รู้คือที่เรียกว่า Priest ในภาษาอังกฤษ หรือปุโรหิต ในภาษาสันสกฤต" ^๒ ผู้เขียนจะเรียกว่ามายากร (Magician) โดยถือความหมายของ "ผู้รู้" หรือ "ผู้วิเศษ" มิใช่มายากรแบบคนเล่นกล ทั้งนี้ตามคำอธิบายของกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ (น.ม.ส.) ในหนังสือยุคกลางในยุโรปที่ว่า "คำว่ามายากร (Magician) ในสมัยก่อนเป็นผู้วิเศษ มิใช่คนเล่นกล มายากรในยุคโน้นเป็นหมอกุเช่นพิเภก ชำนาญกลศึก เช่นชงเบ้ง สามารถหยั่งรู้นำใจคน จำแลงตนเป็นใครหรืออะไรก็ได้ นิรมิตอะไรก็ได้" ^๓

ผู้ที่เป็นมายากร คือมนุษย์ซึ่งมีความรู้และอำนาจเหนือธรรมชาติ J.G. Frazer กล่าวไว้ในหนังสือ The Golden Bough ว่า มนุษย์เหล่านี้โดยปกติจะได้รับการยกย่องให้เป็นผู้มีอำนาจในหมู่คณะ เช่นยกให้เป็นกษัตริย์ ชนบางเผ่านับถือกษัตริย์เสมอเทพเจ้าประจำเผ่า หรือเป็นตัวแทนของเทพเจ้า กษัตริย์หรือหัวหน้าเผ่าเหล่านี้จึงได้รับความนับถือ ^๔ ในฐานะเทพ และได้รับนามตามนามเทพเจ้าประจำเผ่า เช่นชาวอินคุใช้พระนามของเทพเจ้าต่าง ๆ มาเป็นพระนามของกษัตริย์ เช่น พระกฤษณะ เป็นต้น ^๕

^๑ J.G. Frazer, The Golden Bough, Vol. I (London: Macmillan, 1960), p. 109.

✓ ^๒ พระยาอนุমানราชชน, เรื่องเดิม, หน้า ๔๔.

^๓ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์, ยุคกลางในยุโรป (พระนคร : แพร่พิทยา ; ๒๕๑๑) หน้า ๔๖.

๕ J.G. Frazer, op. cit.

แต่ในบางกรณีที่มีอำนาจทางไสย มีโดยยกตัวเองเป็นกษัตริย์ ทั้งนี้หากเป็นเพราะมีอำนาจไม่เท่าผู้เป็นกษัตริย์ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งผู้ที่มีอำนาจทางไสยนั้นเองมีโดยยกตัวเองเป็นกษัตริย์ หรือหัวหน้าเผ่าเพราะพอใจในสภาพของตนเอง และมีความจงรักภักดีต่อหัวหน้าเผ่าของตน เป็นที่น่าสังเกตว่าถ้ามายากรมิไค้เป็นหัวหน้าเผ่าก็มักจะเป็นผู้มีความจงรักภักดีเสมอ สันนิษฐานว่าเป็นเพราะปฏิบัติตามข้อกำหนดของไสยศาสตร์ ซึ่งมักมีปรากฏไว้อยู่เนื่อง ๆ เช่น ไสยศาสตร์ของไทยบางตำรามีหลักปฏิบัติว่าดังนี้

...๑. จะไม่นำวิชานี้ไปใช้ในทางที่ผิดศีลธรรม

๒. จะใช้เพื่อป้องกันตน ญาติมิตร และประเทศชาติ

๓. หากจำเป็นก็เมื่อคนเป็นฝ่ายถูก มีความบริสุทธิ์ใจ

หากท่านผู้ใดปฏิบัติตามคติธรรมนี้ วิชาไสยศาสตร์ที่ท่านเรียนก็จะคลบ้นกาล

ให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ ชลิ่ง...

ในกรณีที่หัวหน้าเผ่าจะไม่มีอำนาจทางไสยศาสตร์เลยก็ตาม ผู้มีอำนาจทางไสยศาสตร์ก็ยังเป็นกำลังอันสำคัญในการปกครองบ้านเมืองด้วยความจงรักภักดี คือยกย่องประมุขไว้เหนือสิ่งอื่นใด และภูมิใจในฐานะทางสังคมของตน หัวหน้าเผ่าหรือประมุขก็ต้องทำตนให้เป็นต้นบ่อของชนทั้งปวง และวางตนให้สมชาติกำเนิดของตนด้วย J.G. Frazer กล่าวว่า หากมายากรมิไค้เป็นหัวหน้าหรือกษัตริย์เองก็จะดำรงตำแหน่งมายากรทางราชการ (Public Magician) คือเป็นตำแหน่งรองจากหัวหน้าเผ่า หรือเป็นที่ปรึกษาของหัวหน้าเผ่า เช่น ในพวกอินคูหรืออินเคียโบราณ ตำแหน่งนี้ก็ได้แก่ปุโรหิตที่ปรึกษาของกษัตริย์ หมู่ชนพื้นเมืองของออสเตรเลียก็มีมายากรทางราชการ (Public Magician) มีหน้าที่ทำพิธีกรรมต่าง ๆ และพิทักษ์รักษาเทวรูปหรือรูปนิมิตที่ถือว่าศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ด้วย ในหมู่เกาะมาเลเนเซียนมีมายากรที่ชาวบ้านเชื่อว่าสามารถคิดค้อออวอน และxorongเทพและมีอำนาจให้มันคาลความสุข ความสบายแก่ตนได้ คนป่าในเกาะนิวบริเทน (New Britain) เชื่อว่ามายากร

* นายอนันต์ คณานุรักษ์, "คติธรรมของท่านเจ้าคุณญาณโมลี," หนังสือตำราไสยศาสตร์, (พระนคร : วันชาติการพิมพ์, ๒๕๑๒), หน้า ๓๘.

ของเขาสามารถติดต่อกับวิญญาณที่เรียกว่า Teberans ได้โดยการการสวดอ้อนวอนบูชา เพื่อขอให้ Teberans บันดาลให้ฝนตก แดดออก ตามต้องการของคนได้^๑ ส่วนในวรรณคดีไทย มายากรที่มีได้เป็นกษัตริย์ เช่นในเรื่องขุนช้างขุนแผน คือขุนแผน เรื่องไกรทอง คือไกรทอง เรื่องพระลอ คือหมอสัทธาธิชัยเป็นมายากร เป็นต้น

ในวรรณคดีไทย ผู้มีความรู้มีฤทธิ์ทางไสยศาสตร์โดยปกติมิได้เป็นประมุขของประเทศ แต่เป็นทหาร ทหารเอก และเป็นราษฎรสามัญที่มีความรู้ มีคุณสมบัติพิเศษเฉพาะตัว ทำให้ผู้อื่นเกรงกลัว ยกย่อง นับถือ บุคคลนั้นเองก็มีความจงรักภักดีต่อผู้เป็นเจ้านายของตน ไม่เห็นแก่คิจะชิงอำนาจกษัตริย์ และปฏิบัติตามข้อปฏิบัติของไสยศาสตร์ที่ตนเรียนรู้มาอย่างเคร่งครัด

อนึ่ง ไสยศาสตร์เรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่าไสยเวท^๒ นายทริศ เรื่องฤทธิ์อธิบายไว้ว่าดังนี้

...ไสยเวท คือคัมภีร์ไสยศาสตร์ ในที่นี้หมายถึงพระอาถรรพเวท

รวมความว่า พระอาถรรพเวทเป็นคัมภีร์ที่รวมมนต์ของขลังต่าง ๆ ที่เชื่อถือกันว่าให้ดี และให้ร้ายผู้อื่นได้...^๓

✓ ไสยศาสตร์หรือไสยเวทจึงเป็นอำนาจ หรือวิชาความรู้ของบุคคลหนึ่งบุคคลใดก็ตาม ที่ถือกันว่าอาจบันดาลให้สิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้น หรือเป็นไปตามความปรารถนาของบุคคลนั้น โดยอาศัยเวทมนต์ซึ่งเชื่อว่ามีอำนาจพิเศษ คืออำนาจของเทพเจ้าที่ศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ อันลึกลับเร้นอยู่ หรืออาศัยของวิเศษที่เรียกว่าเครื่องรางของขลัง เป็นเครื่องมือทำให้สมตามความปรารถนา ไม่ว่าจะความปรารถนานั้นจะเป็นการทำร้ายผู้อื่น (Black Magic)

^๑ J.G. Frazer, The Golden Bough, Vol. I (London: Macmillan, 1960), หน้า ๑๑๑.

^๒ ในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน ไม่ปรากฏคำว่าไสยศาสตร์ แต่ใช้คำว่าไสยเวท หรือคุณไสยแทน.

✓ ^๓ นายทริศ เรื่องฤทธิ์, วรรณคดีไทยเล่ม ๑ (พระนคร : เสียงเชียงใหม่เจริญ, ๒๕๑๓), หน้า ๑๕๒.

๒๕
การป้องกันและขับเป่าเหตุร้ายให้หมดไป (White Magic) อำนาจหรือความรู้^{นี้}นี้เนื่องมาจากความเชื่อ (Superstition) จึงแสดงเป็นการกระทำ (กฤตยา) บุคคลที่มีอำนาจกระทำได้มักจะได้รับความยกย่องนับถือว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ และเป็นบุคคลสำคัญของสังคมนั้น

ศูนย์วิทยพัชร์พยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย